

**МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
ГУМАНІСТИЧНО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ЯНА ДЛУГОША
В МІСТІ ЧЕНСТОХОВІ (ПОЛЬЩА)**

**ISSN (print) 2617-0833
ISSN (online) 2617-0841**

**Міжнародний науковий журнал
«ОСВІТА І НАУКА»**

**ПРИРОДНИЧІ ТА ТЕХНІЧНІ НАУКИ
ГУМАНІТАРНІ ТА СУСПІЛЬНІ НАУКИ
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ**

Виходить два рази на рік

Випуск 1(40) 2026

МУКАЧЕВО-ЧЕНСТОХОВА

«Острозька академія». Серія: Психологія: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2020. № 11. С. 67–71. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8358/1/NZ_Vyp_11_Psykhology.pdf.

2. Блохіна І. О. Психологічні причини виникнення тривожності у студентів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 4. С. 82–86.

3. Іщенко В. І., Скубій О. М., Муравська Г. О. Психологічні аспекти саморегуляції здобувачів освіти як чинник ефективного навчання у закладах вищої освіти. *Наукові перспективи*. 2025. № 6 (60). С. 1358–1371. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6\(60\)-1358-1370](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6(60)-1358-1370)

4. Паржницький В., Гречановська О., Пономаревський С. Вплив психологічного комфорту на академічні досягнення здобувачів освіти під час онлайн навчання. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 3 (37).

References

1. Bondar, L.V. and Lytvynchuk, N.B. 2020. Motyvatsiia navchalnoi diialnosti studentiv yak providnyi chynnyk pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv [Motivation of students learning activity as a key factor in the training of future specialists]. *Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Psychology Series*, 11, pp. 67–71. Available at: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8358/1/NZ_Vyp_11_Psykhology.pdf [Accessed: 25 April 2026].

2. Blokhina, I.O. 2022. Psykholohichni prychyny vynyknennia tryvozhnosti u studentiv [Psychological causes of anxiety in students]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Psychology Series*, 4, 82–86.

3. Ishchenko, V.I., Skubii, O.M. and Muravska, H.O. 2025. Psykholohichni aspekty samorehuliatcii zdobuvachiv osvity yak chynnyk efektyvnoho navchannia u zakladykh vyshchoi osvity [Psychological aspects of students' self-regulation as a factor of effective learning in higher education institutions]. *Scientific Perspectives*, 6(60), pp. 1358–1371. Available at: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6\(60\)-1358-1370](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6(60)-1358-1370) [Accessed: 25 April 2026].

4. Parzhnytskyi, V., Hrechanyvska, O. and Ponomarevskyi, S. 2024. Vplyv psykholohichnoho komfortu na akademichni dosiahnennia zdobuvachiv osvity pid chas onlain navchannia [The impact of psychological comfort on students' academic achievement during online learning]. *Prospects and Innovations of Science*, 3(37).

УДК [37.015.3:005.32-057.87]:001.89(045)

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ: ДОСЛІДНИЦЬКИЙ АСПЕКТ

Барчі Б. В., Дуран Р. А.

MOTIVATIONAL COMPONENT OF EDUCATIONAL ACTIVITY OF SENIOR SCHOOL STUDENTS: A RESEARCH PERSPECTIVE

Barchi Beata, Duran Ruslana

У статті досліджено мотиваційний компонент навчальної діяльності учнів старших класів як ключовий чинник ефективності освітнього процесу та розвитку професійного самовизначення. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування структури навчальної мотивації старшокласників та емпіричне визначення рівня мотивації до досягнення успіху. Методи дослідження включали аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, синтез теоретичних підходів до розуміння мотивації, а також психодіагностичне оцінювання за методикою Т. Елєрса, що дозволяє визначити рівень мотивації до досягнення успіху (низький,

середній, помірно високий, високий). Результати дослідження показали, що мотиваційна сфера старшокласників є багатогранною та характеризується поєднанням внутрішніх і зовнішніх мотивів. Виявлено тенденцію до зростання ролі внутрішньої мотивації, зокрема пізнавального інтересу та прагнення до самоактуалізації. Водночас деякі учні залишаються залежними від зовнішніх стимулів. Отримані дані дозволили диференціювати рівні мотивації до досягнення успіху та виявити індивідуальні відмінності в її розвитку. Висновки. Мотиваційний компонент навчальної діяльності учнів старших класів визначає їхню академічну залученість, успішність та готовність до вибору професії. Підвищення ефективності навчання вимагає створення сприятливого освітнього середовища та впровадження психолого-педагогічних методів розвитку внутрішньої мотивації. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням впливу інноваційних освітніх технологій на розвиток мотивації учнів.

Ключові слова: мотиваційна складова, навчальна діяльність, старшокласники, мотивація досягнення успіху, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, професійне самовизначення, психодіагностика, освітнє середовище.

This article examines the motivational component of senior secondary school pupils' learning activities as a key factor in the effectiveness of the educational process and in the development of professional self-identity. The aim of the study is to provide a theoretical basis for the structure of senior secondary school pupils' learning motivation and to empirically determine the level of motivation to achieve success.

Research methods included an analysis of scientific psychological and pedagogical literature, a synthesis of theoretical approaches to understanding motivation, as well as a psychodiagnostic assessment using T. Ehlers' methodology, which allows for the determination of the level of motivation to achieve success (low, medium, moderately high, high).

The results of the study showed that the motivational sphere of senior school pupils is multifaceted and characterised by a combination of internal and external motives. A trend towards an increasing role of internal motivation has been identified, particularly cognitive interest and the desire for self-actualisation. At the same time, some pupils remain dependent on external stimuli. The data obtained allowed for the differentiation of levels of motivation to achieve success and the identification of individual differences in its development.

Conclusions. The motivational component of senior secondary school pupils' learning activities determines their academic engagement, academic performance and readiness for career choices. Improving the effectiveness of learning requires the creation of a supportive educational environment and the implementation of psychological and pedagogical methods to develop intrinsic motivation. Prospects for further research relate to studying the impact of innovative educational technologies on the development of students' motivation.

Keywords: motivational component, educational activity, senior school students, achievement motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, professional self-determination, psychodiagnostics, educational environment.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування освіти в Україні особливої актуальності набуває проблема формування ефективної мотиваційної складової навчальної діяльності учнів старших класів. Попри значну увагу до підвищення якості освіти, спостерігається тенденція до зниження навчальної мотивації старшокласників, що проявляється у втраті інтересу до навчання, формальному ставленні до освітніх завдань та труднощах у професійному самовизначенні. Це зумовлює необхідність глибшого дослідження мотиваційних

чинників як ключового елементу структури навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Мотивація навчальної діяльності розглядається в сучасній психолого-педагогічній науці як складний багатовимірний феномен, що визначає спрямованість, інтенсивність і стійкість навчальної поведінки [1]. Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців свідчать, що у старшому шкільному віці мотивація набуває інтегративного характеру, поєднуючи когнітивні, емоційні, ціннісні та соціальні компоненти особистості [2]. Особливу увагу приділено трансформації співвідношення внутрішніх і зовнішніх мотивів: якщо на ранніх етапах домінують зовнішні стимули (оцінювання, соціальне схвалення), то у старшокласників зростає роль внутрішньої мотивації – пізнавального інтересу, прагнення до самореалізації та професійного самовизначення.

Окремі дослідження підкреслюють значення метапізнання, саморефлексії та самоефективності у формуванні усвідомленої мотивації [3]. Також доведено, що мотивація досягнення, емоційно-вольова регуляція та вплив соціального середовища (освітнього простору, педагогічної підтримки, сім'ї) є визначальними чинниками розвитку навчальної активності старшокласників. Водночас недостатньо дослідженим залишається цілісний аналіз мотиваційної складової саме як структурного елементу навчальної діяльності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та дослідження мотиваційної складової навчальної діяльності учнів старших класів, визначення її структури, основних чинників формування та особливостей прояву в умовах сучасного освітнього середовища.

Результати дослідження Мотиваційна складова навчальної діяльності учнів старших класів є системним утворенням, що інтегрує внутрішні потреби, зовнішні стимули та соціальний контекст [2]. У цьому віці вона характеризується зростанням усвідомленості, здатністю до рефлексії власних мотивів і прогнозування результатів діяльності. Учні починають самостійно визначати цілі навчання, співвідносити їх із власними життєвими планами та брати відповідальність за результати.

Ключовою тенденцією є посилення ролі внутрішньої мотивації, яка проявляється у пізнавальному інтересі, прагненні до саморозвитку та професійній орієнтації. Водночас зовнішні чинники (оцінювання, вимоги освітнього середовища) зберігають регулятивну функцію, хоча їх вплив поступово зменшується. Важливу роль у розвитку мотиваційної сфери відіграють метапізнавальні процеси – самоконтроль, саморефлексія та самооцінка, які забезпечують ефективність навчальної діяльності.

Суттєвим компонентом є мотивація досягнення, що визначає прагнення до успіху, готовність долати труднощі та орієнтацію на результат. У старшому шкільному віці вона тісно пов'язана з професійним самовизначенням і впливає на вибір освітньої траєкторії [3]. Навчальна діяльність набуває особистісного смислу, оскільки розглядається як засіб реалізації майбутніх життєвих планів.

Не менш важливим є вплив соціального середовища. Позитивний освітній простір, підтримка педагогів і батьків сприяють формуванню стійкої внутрішньої мотивації, підвищують впевненість учнів і знижують рівень тривожності. Емоційно-вольова сфера також виконує регулятивну функцію: позитивні емоції підсилюють навчальну активність, а вольові якості забезпечують наполегливість у досягненні цілей [4].

Характерною рисою мотиваційної складової є її орієнтація на майбутнє: навчальні мотиви інтегруються з професійними намірами, що проявляється у вибіркового ставленні до предметів, участі в дослідницькій діяльності та усвідомленому плануванні освітнього шляху.

З метою визначення рівня сформованості мотивації досягнення успіху серед старшокласників нами було застосовано психодіагностичну методику Т. Елерса. Методика дозволила визначити ступінь вираженості мотивації досягнення успіху та віднести респондентів до одного з рівнів: низький, середній, помірно високий або високий.

Дослідження проводилося на базі Ліцею імені Героїв 68-го батальйону Перечинської міської ради Закарпатської області. Загальна вибірка досліджуваних становила 50 старшокласників. Аналіз отриманих емпіричних даних дозволяє

зробити висновок, що для більшості старшокласників характерна сформована орієнтація на досягнення успіху як провідний особистісний мотив.

Найбільша частка респондентів (40%) продемонструвала помірно високий рівень мотивації досягнення. Це свідчить про наявність стійкого прагнення до результативності, готовність докладати зусиль для досягнення поставлених цілей, а також про сформовану установку на подолання труднощів. Такі учні орієнтовані на позитивний результат, демонструють наполегливість у навчальній діяльності та схильні брати відповідальність за власні досягнення.

Високий рівень мотивації до успіху було виявлено у 24% досліджуваних. Для цієї групи характерні виражена цілеспрямованість, ініціативність, підвищений рівень домагань та прагнення до лідерських позицій. Учні з високими показниками демонструють стійкість до невдач, розглядаючи їх як стимул для самовдосконалення. Їм притаманна орієнтація на перспективні цілі, професійне самовизначення та конкурентоспроможність.

Середній рівень мотивації досягнення успіху (26% вибірки) характеризується ситуативною активністю та залежністю від зовнішніх стимулів. Такі старшокласники загалом позитивно ставляться до навчальної діяльності, однак їхня активність може коливатися залежно від складності завдань, емоційного стану або соціального оточення. Для них характерне поєднання прагнення до успіху з елементами уникнення невдач.

Низький рівень мотивації досягнення було зафіксовано у 10% респондентів. Ця категорія учнів демонструє недостатньо виражену орієнтацію на результат, знижену ініціативність та невисоку наполегливість у подоланні труднощів. Для них характерною є тенденція уникати ситуацій оцінювання або складних завдань, що може свідчити про домінування мотивації уникнення невдач.

Середній груповий показник (16,8 бала) відповідає помірно високому рівню мотивації досягнення, що свідчить про загальну позитивну спрямованість вибірки на успіх. Показник стандартного відхилення ($\pm 3,4$) вказує на відносну однорідність вибірки, хоча присутня помірна варіативність індивідуальних результатів. Результати подано на рис.1.

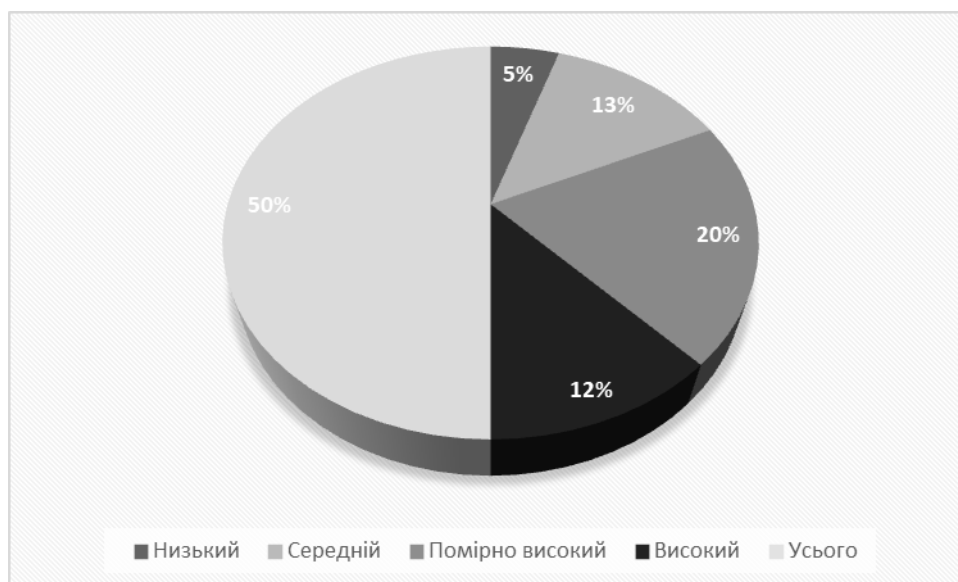

Рис.1 Розподіл учасників за рівнями мотивації до успіху

Таким чином, результати дослідження за методикою Т. Елерса дозволяють констатувати, що 64% старшокласників (помірно високий та високий рівні) характеризуються сформованою мотивацією досягнення успіху. Це свідчить про достатній рівень особистісної зрілості, орієнтацію на самореалізацію та готовність до подальшого професійного становлення.

Водночас наявність 36% учнів із середнім та низьким рівнями мотивації вказує на необхідність цілеспрямованої психолого-педагогічної роботи, спрямованої на розвиток впевненості у власних силах, формування адекватної самооцінки та підвищення внутрішньої мотивації досягнення.

Середні статистичні показники: середній груповий показник: 16,8 бала; стандартне відхилення: $\pm 3,4$; мінімальне значення: 9 балів; максимальне значення: 22 бали

Отримані результати підтверджують, що мотивація до успіху виступає важливим структурним компонентом навчальної діяльності старшокласників і безпосередньо впливає на їхню академічну результативність та професійні перспективи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. мотиваційна складова навчальної діяльності учнів старших класів є складною багатокomпонентною системою, що охоплює когнітивні, емоційно-вольові та соціальні аспекти. Її

розвиток характеризується поступовим переходом від зовнішньо зумовлених до внутрішньо усвідомлених мотивів, інтеграцією навчальних і професійних цілей, а також зростанням ролі саморегуляції, рефлексії та особистісної відповідальності за результати навчання. Визначено, що сформованість мотиваційної складової безпосередньо впливає на ефективність навчальної діяльності, рівень академічної успішності та успішність професійного самовизначення старшокласників.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш глибокому емпіричному вивченні механізмів формування внутрішньої мотивації в умовах сучасного освітнього середовища, зокрема в контексті цифровізації освіти та впровадження інноваційних педагогічних технологій. Актуальним є також дослідження індивідуально-психологічних особливостей учнів, що впливають на розвиток мотиваційної сфери, а також розробка та апробація ефективних психолого-педагогічних програм, спрямованих на підвищення навчальної мотивації старшокласників. Важливим напрямом є аналіз впливу соціальних чинників, зокрема сімейного середовища та освітнього простору, на формування стійкої мотивації до навчання і професійного самовизначення.

Список використаних джерел

1. Лавринюк О., Кириченко В. Мотивація до навчальної діяльності: аналіз сучасних теорій. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2023. № 1. С. 34–39.
2. Парфілова С., Панкратова А. Сутність та структура мотивації. *Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості в системі неперервної професійної освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26–27 листопада 2020 р. Бердянськ, 2020. С. 215–217. URL: https://bdpu.org.ua/wpcontent/uploads/2021/01/Materialy_konferentsii_2020.pdf#page=215.
3. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства: монографія / Н. В. Пророк, Л. О. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін.; за ред. Н. В. Пророк. Київ: Видавничий дім «Слово», 2020. 131 с.
4. Чекстєре О. Ю. Дослідження мотивації навчання в парадигмі когнітивної психології. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 2. С. 66–72.

References

1. Lavryniuk, O., and Kyrychenko, V. 2023. Motyvatsiia do navchalnoi diialnosti: analiz suchasnykh teorii [Motivation for educational activity: analysis of modern theories]. *Journal of Social and Practical Psychology*, 1, pp. 34–39.
2. Parfilova, S. and Pankratova, A. 2020. Sutnist ta struktura motyvatsii [The essence and structure of motivation]. *Psychological and pedagogical support of professional growth of personality in the system of continuing professional education. Proceedings of the All-Ukrainian scientific and practical conference*, 26–27 November 2020, Berdiansk State Pedagogical University. Berdiansk, pp. 215–217. Available at: https://bdpu.org.ua/wpcontent/uploads/2021/01/Materialy_konferentsii_2020.pdf#page=215.

3. Prorok, N. V. (Ed.); Kondratenko, L. O., Manylova, L. M. et al. 2020. *Psykhologichna diahnostyka motyvatsii osobystosti do navchannia v umovakh informatsiinoho suspilstva* [Psychological diagnostics of personality motivation for learning in the information society]. Kyiv: Vydavnychi Dim "Slovo".

4. Chekstere, O.Yu. 2018. Doslidzhennia motyvatsii navchannia v paradyhmi kohnityvnoi psykhologii [Study of learning motivation in the paradigm of cognitive psychology]. *Pedagogy and Psychology*, 2, pp. 66–72.

УДК 305:159.923-057.875(045)

ГЕНДЕРНА СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСІВ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Барчі Б. В., Яців В. В.

GENDER SPECIFICS OF SELF-REALIZATION PROCESSES AMONG STUDENT YOUTH

Barchi Beata, Yatsiv Vasyl

У статті представлено результати теоретичного та емпіричного дослідження гендерної специфіки процесів самореалізації студентської молоді. Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння самореалізації як психологічного феномена та визначено значення гендерних чинників у процесі особистісного становлення й розвитку. Розкрито сутність гендерної ідентичності як важливого компонента структури особистості та чинника, що впливає на особливості реалізації особистісного потенціалу.

Емпіричне дослідження проведено серед здобувачів вищої освіти Мукачівського державного університету із застосуванням методики діагностики самоактуалізації особистості САМОАЛ. Аналіз отриманих результатів засвідчив наявність гендерних відмінностей за низкою показників самоактуалізації. Встановлено, що студентки характеризуються вищими показниками за шкалами орієнтації в часі, потреби в пізнанні, креативності, саморозуміння, аутосимпатії, контактності та гнучкості у спілкуванні. Водночас студенти продемонстрували децю вищий рівень автономності. Отримані результати свідчать про існування гендерної специфіки процесів самореалізації студентської молоді та підтверджують доцільність урахування гендерного чинника під час організації психологічного супроводу й створення умов для особистісного розвитку здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: самореалізація, самоактуалізація, гендер, гендерна ідентичність, студентська молодь, особистісний розвиток.

This article examines the gender-specific aspects of self-actualisation processes among university students. The relevance of this study stems from the need for an in-depth examination of the psychological factors that determine the characteristics of personal potential realisation among higher education students in contemporary society.

The aim of the study is to identify the gender-specific features of self-actualisation processes among students and to determine differences in self-actualisation indicators between men and women.

To achieve the set objective, a range of theoretical and empirical methods was employed: analysis, generalisation and systematisation of the scientific literature on the issues of self-actualisation and gender psychology; a psychodiagnostic method using the SAMOAL personality self-actualisation diagnostic technique; and methods of mathematical and statistical processing of

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>